

مردم‌شناسی قوم بختیاری

تحقیق و تألیف : حمیدرضا کاویانی چگنی

«عضو علمی دانشگاه بام نور»

انشارات آرون

سرشناسه	: کاویانی چگنی، حمیدرضا، ۱۳۵۴
عنوان و نام پدیدآور	: مردم شناسی قوم بختیاری / تحقیق و تألیف: حمیدرضا کاویانی چگنی
مشخصات نشر	: تهران، آرون، ۱۳۹۵
مشخصات ظاهری	: ۳۱۸ ص. مصور
شابک	: ۰ - ۳۸۶ - ۲۳۱ - ۹۶۴ - ۹۷۸
وضعیت فهرست نویسی	: فیبا
موضوع	: بختیاری، آداب و رسوم و زندگی اجتماعی، Bakhtiari(Iranian people) Social life and customs
موضوع	: ایلات و عشایر - ایران - لرستان - Nomads - Iran - Lorestan
رده بندی کنگره	: ۱۳۹۵ ک ۳ ب / DSR۷۷
رده بندی دیویی	: ۹۵۵/۹۷۶
شماره کتابشناسی ملی	: ۲۹۶۴۹۲۶

انتشارات آرون

مردم شناسی قوم بختیاری

مؤلف: حمیدرضا کاویانی چگنی

ناشر: انتشارات آرون

طراح جلد: اصغر رحیمی فر

طرح های کتاب: محمود حاجیوند

چاپ اول: ۱۳۹۵

تیراژ: ۲۰۰۰ نسخه

۳۵۰۰۰ تومان

« فهرست مطالب »

عنوان	شماره صفحه
سخن مؤلف	۱۳
القبای صوتی	۱۶
فصل اول: کلیات	۱۷
کوچندگی	۱۸
تاریخچه کوچندگی	۱۹
انواع کوچ از لحاظ نوع سکونت عشایر	۲۲
انواع کوچ از نظر ارتفاع و سطح	۲۳
جامعه عشایری	۲۳
فصل دوم: سرزمین لرها	۲۷
سرزمین لرها	۲۸
لر بزرگ و لر کوچک	۳۲

۳۲	منشاء واژه ای
۳۴	زبان
۳۶	محدوده زبان لری

فصل سوم: قوم بختیاری ۴۳

۴۴	بختیاری ها
۴۶	سرزمین بختیاری
۴۷	وجه تسمیه بختیاری
۴۸	چهارلنگ، و هفت لنگ
۴۹	کوچ و کوچ گری بختیاری
۵۱	کوچ بختیاری ها از نظر دین و مذهب
۵۱	کوچ فصلی
۵۲	اهمیت و علل کوچ در بین عشایر بختیاری
۵۴	دلایل کوچ به اختصار در میان عشایر کهنه بختیاری
۵۵	ساختار قبیله ای بختیاری ها
۵۷	تشکیلات سیاسی سنتی قوم بختیاری
۵۸	ساختار اجتماعی بختیاری ها
۶۱	طوایف چهارلنگ و هفت لنگ

فصل چهارم: بختیاری های استان لرستان ۶۹

۷۱	عشایر شرق لرستان
۷۲	اقلیم جغرافیایی عشایر شرق لرستان
۷۳	طوایف مورد پژوهش

۷۵	اقتصاد عشایر شرق لرستان
۷۷	پوشاک و لباس بختیاری
۸۱	صنایع دستی
۸۲	علاق
۸۲	اعتقادات دینی عشایر
۸۳	امام زاده‌ها و زیارتگاه‌های مورد اعتقاد عشایر بختیاری شرق لرستان
۸۴	خانواده پیوسه در ایل بختیاری
۸۵	وظایف و مسئولیت‌های خانوار
۸۵	فرهنگ آموزی
۸۶	نقش زن در جامعه عشایر بختیاری
۸۷	باورهای دیرینه
۸۹	شعر و ادبیات بختیاری
۹۲	فرهنگ تعاون و همکاری
۱۱۵	فصل پنجم: آیین‌ها و باورهای تولد
۱۱۶	آیین‌ها و باورهای تولد
۱۱۷	باورها و آیین‌های قبل از تولد
۱۲۰	تشخیص سن جنین
۱۲۰	تغذیه
۱۲۰	توسل به ائمه و امامان
۱۲۱	نازایی و ناباروری
۱۲۲	باورها و آیین‌های هنگام تولد
۱۲۵	دیگر باورهای هنگام تولد

۱۳۰	تغذیه در هنگام تولد
۱۳۰	باورها و آیین‌های بعد از تولد
۱۳۰	آداب لباس و پوشاک نوزاد
۱۳۲	مراسم سه روزه
۱۳۲	مراسم شب هفت
۱۳۳	مراسم ده روزه
۱۳۴	مراسم چهل روزه
۱۳۴	درمان امراض کودک
۱۳۶	آیین نامگذاری کودک
۱۳۸	دیگر نام‌های متداول در بین زنان و مردان بختیاری (چهارلنگ)
۱۳۸	آیین‌ها و باورهای نداشتن دندان در آیدن کودک
۱۳۹	دیگر باورهای بعد از تولد
۱۴۰	چله بری
۱۴۱	کاربرد مهره‌های رنگی برای زنان و کودکان
۱۴۲	لالایی‌ها
۱۴۴	خِتنَه سِیرو Xatenah siro (خسته سوران)
۱۴۶	امثال و حکم بختیاری در خصوص تولد
۱۵۱	فصل ششم: آیین‌ها و باورهای ازدواج (سور)
۱۵۲	آیین‌ها و باورهای ازدواج
۱۵۲	همسرگزینی
۱۵۳	ماهیت و چیستی ازدواج
۱۵۴	انتخاب همسر و عواملی که در آن دخالت دارند
۱۵۸	عوامل انتخاب همسر توسط والدین

۱۶۰	جنبه‌های دیگر همسریابی
۱۶۰	کارکرد آب چشمه در همسریابی
۱۶۱	انواع ازدواج در بین عشایر کوچنده بختیاری
۱۶۱	ازدواج تنظیم شده
۱۶۸	ازدواج چند همسری
۱۶۹	مراحل ازدواج در میان عشایر بختیاری در شرق لرستان
۱۷۰	شناسایی یا «رنجه‌گیری» serenja-Giro
۱۷۱	خواستگاری، «کیخایی کُنو» kixâi-kono (کدخدایی)
۱۷۲	مرحله نشانه نهادن در دختر، «گر نهادن» یا شیرینی خوران
۱۷۳	خرج بران - خرج بُرو X atj-beru (تعیین شیربها)
۱۷۷	رسم گرفت gereft (تَعَصِب roseb)
۱۷۷	عواملی که در تعیین زمان عروسی مؤثر است
۱۷۸	عقد یا «نکاح کُنو» Nekah-konô
۱۸۰	استحمام عروس و داماد
۱۸۱	آداب آرایش عروس و داماد
۱۸۲	جاهل نشینون Jâhel nešinon
۱۸۲	مراسم حنابندان (خانو نو) Xenâ vano
۱۸۳	جشن عروسی (داووت dâowvat)
۱۹۰	داووت‌نه dâvatoneh یا هدیه میهمانان
۱۹۰	مراسم باوو دوزه bâv douzeh
۱۹۱	پاتختی pâtaxti
۱۹۱	پرده
۱۹۲	پاگشایی (بااُونی bâouni یا پانگونی pâneguni)

نگاهی به برخی از کارکردها و ساخت مراسم و باورهای عروسی	۱۹۲
شعر و موسیقی در آیین‌های ازدواج	۱۹۴
شعر و ازدواج	۱۹۵
هوله «hevela» یا دو والالی «du Valâli»	۲۰۱
موسیقی چهارلنگ در مراسم سور	۲۰۷
انواع بازی‌ها و رقص‌ها در مراسم سور	۲۰۸
چوب بازی	۲۰۸
دستمال بازی	۲۰۸
رقص‌های دستمال	۲۰۹
سوار بازی	۲۱۰
مراسم تیراندازی	۲۱۱
موسیقی اعلام و جمع آوردن	۲۱۱
شواش شواشونه šavâš	۲۱۲
امثال و حکم بختیاری در خصوص ازدواج	۲۱۲
فصل هفتم: آیین‌ها و باورهای مرگ و سوگواری	۲۱۹
آیین‌ها و باورهای مرگ و سوگواری	۲۲۰
باورها و آیین‌های قبل از وقوع مرگ	۲۲۱
آیین‌ها و باورها در هنگام مرگ	۲۲۳
باورها و آیین‌های خاک سپاری	۲۳۰
دیگر آیین‌ها و باورهای عزاداری	۲۳۴
بر تن کردن جامه عزا	۲۳۴
مراسم سه روزه پُرس pors	۲۳۴

۲۳۷	پُرسانه پُرسونه porsune
۲۴۰	مراسم تازه Tâzeh یا مافه (کتل)
۲۴۷	کوشک وردارون (کوشک برداران)
۲۴۷	کُتل kotal
۲۴۸	وارونه سازی
۲۴۸	جمعه آخر سال
۲۴۹	رسم خیرات
۲۵۰	مراسم نوعید
۲۵۰	مراسم سالگرد (سر مال یا سالونه sâlune)
۲۵۱	گورها و گورستان‌ها در سرین بختیاری
۲۵۲	مراسم سنگ گورگزاری (سنگ بُرد یا بُرد مزار)
۲۵۲	سنگ تراشان
۲۵۳	انواع سنگ گورهای گورستان‌های عشایر بختیاری
۲۵۶	نقوش و مضامین حکاکی شده بر روی سنگ بُرها
۲۵۸	موسیقی حزن و غزا در فرهنگ عامه عشایر بختیاری
۲۵۸	گاگیرِو Gâgerive (سوگینه خوانی)
۲۸۴	امثال و حکم بختیاری در خصوص مرگ
۲۹۱	فصل هشتم: آینده زندگی عشایر کوچنده
۲۹۲	عوامل مهم در تغییرات زندگی عشایر کوچنده بختیاری
۲۹۹	وضع کوچ‌نشینان از سال ۱۳۲۱ به بعد
۳۰۰	سوادآموزی و تأسیس مدارس
۳۰۲	جاذبه‌های شهری و رشد شهرنشینی

۳۰۵ نزاع‌های طایفه‌ای

۳۰۸ پیش‌بینی آینده زندگی عشایر

۳۱۱ فصل نهم: ضمائم

۳۱۲ توصیه‌ها

۳۱۵ اطلاع‌رسان‌ها

۳۱۷ منابع و مآخذ

www.ketab.ir

سخن ها:

سرزمین ایران با توجه به موقعیت اقلیمی و جغرافیایی متنوع، اقوام مختلفی را در طول تاریخ چند هزارساله اش در دل خود جای داده است و امروز نیز اقوام گوناگونی در ایران زندگی می کنند. در زمانی نه چندان دور بسیاری از این اقوام کوچنده و ایلاتی بوده اند و هم اکنون نیز گروه هایی از این اقوام در کشور باقی مانده که نواخته ها، فرهنگ و زندگی آبا و اجدادی خود را تا حدودی حفظ نمایند. از جمله این اقوام، قوم بزرگ بختیاری است که از نژادهای اصیل ایرانی محسوب می شوند.

قوم بختیاری یکی از بزرگ ترین اقوام ایران است که محدوده جغرافیایی آن امروزه در استان های اصفهان، چهارمحال و بختیاری، لرستان، خوزستان ... می باشد. بیش از ۹۰ درصد این قوم به صورت یکجانشین (شهری و روستایی) بوده و در حال حاضر کمتر از ۱۰ درصد این قوم به صورت عشایر کوچنده هستند. این بخش از قوم بختیاری با توجه به ساخت زندگی، دارای ویژگی های خاص خود می باشند.

اساس زندگی عشایر کوچنده بختیاری، عمدتاً متکی بر دامداری سنتی و در حد محدودتری، کشاورزی است. جابه جایی پراکندگی ایلات و طوایف عشایر بختیاری به واسطه شرایط طبیعی و اقلیمی بین دامنه ها و ارتفاعات مهم زاگرس مرکزی، دشت ها و جلگه های حاصل خیز خوزستان صورت می پذیرد.

زندگی سخت و پرخطر آن ها در زیر تابش سوزان خورشید و بارش سنگین برف و باران بدون داشتن سرپناهی مستحکم و عبور از ایل راه های سخت و ... از این مردم شخصیت های مصمم، صبور، شجاع و قانع ساخته است.

صداقت، میهمان‌نوازی، خوش‌رویی، نمک‌شناسی، بی‌ریایی و صراحت گفتار و... از دیگر ویژگی‌های مردم این دیار است. این ساکنان زاگرس علیرغم بهره‌مندی از شیوه زندگی کوچندگی و جنگ‌آوری، دارای فرهنگ و ادبیات غنی و کم نظیری هستند.

دیرینگی و قدرت طوایف بختیاری که بی‌شک از بازماندگان ایرانیان قدیم هستند و سوابق تاریخی چندین هزارساله این قوم، پر است از رمز و راز فرهنگ غنی ایرانی و اسلامی و جزء جزء زندگی این مردم از تولد تا مرگ شامل آداب و رسوم مختلف است و همواره مورد توجه پژوهشگران و محققین داخلی و خارجی بوده است به صورتی که تاکنون صدها مقاله، ده‌ها کتاب و... به زبان‌های مختلف در خصوص این قوم نگاشته شده است.

علیرغم همه ممالعات صورت گرفته، آنچه که به عنوان یک خلاء اساسی در مطالعات انجام‌شده مشهود است همان در حوزه فرهنگی است. همان‌گونه که بیان شد در خصوص این قوم مطالعات علیده‌ای صورت گرفته است. به صورت خاص در کمتر پژوهشی به باورها و تا حدودی آیین‌های این قوم توجه شده است. در حالی که حاضرین با توجه به روند روبه رشد زندگی ماشینی، زندگی کوچ‌نشینی روبه زوال گذاشته و دیگر حباب کوچ‌های چند هزارنفری و چندین هفته‌ای نیست و فرهنگ و زندگی شهرنشینی و یکجانشینی در دسترس و به دلایل متعدد جایگزین آن شده است. به همین سبب برخی از باورها و آیین‌ها و... به مرور زمان کارکرد خود را از دست داده و به فراموشی سپرده شده و یا در حال فراموشی است و متأسفانه تاکنون بسیاری از این باورها و آیین‌ها ثبت و ضبط نشده است. با توجه به گستردگی حوزه فرهنگی این قوم بزرگ، حقوق در این پژوهش با در نظر گرفتن روش‌های علم مردم‌شناسی و مردم‌نگاری و توجه به عناصر فرهنگی و ترکیب فرهنگی عشایر بختیاری و وجود خرده فرهنگ‌های بسیار، با محدود کردن حوزه مطالعاتی با بررسی مردم‌شناختی و مردم‌نگاری آیین‌ها و باورهای تولد، ازدواج و مرگ (سور و سوگ) در بین عشایر کوه‌نشین و نیمه کوچنده بختیاری شرق لرستان (ایل معیوند از ایل بزرگ چهارلنگ) می‌پردازد.

در این پژوهش میدانی، محقق در طول هفت سال با حضور در غم و شادی این قوم در مناطق مختلف به گردآوری اطلاعات مورد نظر در چهارچوب پژوهش پرداخته است.

امید است با توجه به کاستی‌های موجود، علیرغم همه مشکلات پیش رو و کمبود منابع نوشتاری و... توانسته باشم حق مطلب را ادا کنم.

در پایان بر خود فرض می‌دانم از کلیه کسانی که در به پایان رساندن این کتاب، این جانب را یاری نمودند، مراتب سپاس و قدردانی را اعلام نمایم. سپاس ویژه از مدیریت محترم کانون تبلیغات

و آگهی فرد گرافیک خرم آباد جناب آقای اصغر رحیمی فرد و همکار ارجمند ایشان منوچهر جعفرپور، مدیریت محترم انتشارات آرون جناب آقای سلطانی و آقای فرزاد نیک‌اندیش که ویراستاری و تصحیح این مجموعه را عهده‌دار بودند، همچنین از آقایان علیرضا فرزین، خسرو فروتنی، حمید آقایی، عزت‌الله جودکی، رضا اسدی، محمد غیبی شوی، غلام حاجیوند، کیامرث بشکوفه، منوچهر حسینی (حاجی وند)، بیژن مرادیان، امیرحسین سروش، جواد کیانی، علی حاجیوند دستگردی، دکتر ایمان یارمحمدی، علی یارمحمدی، عبدالله زند، حاجی سالاروند، اسماعیل کاویانی، خانم الهام حاجیوند (ویرایش متن) و هنرمند توانمند جناب آقای محمود حاجیوند (طرح‌های داخل متن) و کلیه اطلاع‌رسان‌های محلی که نام آن‌ها در فهرست اطلاع‌رسان‌ها ذکر گردیده است، کمال تشکر و قدردانی را دارم.

به امید سربلندی ایران اسلامی

حمیدرضا کاویانی چگنی

عضو هیات علمی دانشگاه پیام نور